

N.F.S. Grundtvig [Anmeldelse af] “Giengangeren og han selv, eller Baggesen over Baggesen, med et Tillæg.”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.3, oktober 2013

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1810 (SJ: 137)

Teksten er etableret af Jon Tafdrup

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Jon Tafdrup, redigeret af Klaus Nielsen og Kim Steen Ravn

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning mag.art. Niels Werner Frederiksen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[A:177]

Giengangeren og han selv, eller Baggesen over Baggesen, med et Tillæg.

Kiøbenhavn, hos Brummer, 1807. 1 Rdlr.

At opholde sig ved en Bogs Navn, er som oftest et ligesaa unyttigt som utaknemmeligt Arbeide; men naar det, som her, med et Ord angiver Bogens Hovedsynspunkt, er det stedse mærkeligt, og vorder det dobbelt, naar denne ellers staar i Fare for at oversees. Som Genganger vil Digteren fremtræde, kundgøre den Forandring, hans Beskuelse have undergaaet paa hin Side Graven, og med et klarere Øie mønstre saavel sit eget, som sine Følgesvendes Jordliv.

At dette er den Hensigt, som aabenbarer sig gennem hele Digtet, tør Rec. paastaa, og havde det været almindelig erkendt, vilde derved mange skæve og ensidige Domme være blevne kvalte i Fødselen, eller, hvor de opvokste af ond Rod, have mødt fortjent Ringeagt. Ingen faaer vel isinde her at indvende, at Digteren dog vel ved hint Navn kun vilde forkynde, at han fra nu af vilde til at føre et

ret |A:178| alvorligt Digterliv, og at hans vittige, behagelige Digtervandring, hvilket Gud forbyde! nu var endt; men jeg anmærker det, baade fordi jeg troer, dette egenligst var Digterens Mening, og fordi vi fra denne Standpunkt se ham, som sit eget Genfærd omvandre paa kendte Steder og forskrække saa gamle Venner. Hvad vi altsaa kunne vente i dette Digt, er en Troesbekendelse og et Skriftemaal forenet med andre Synderes Tugtelse, og at vi ei heller finde andet end dette, veed Enhver som læste Bogen. Vel er det ei Rec. ubekendt, at Mange have troet sig beføiede til at anse disse sidste som Hovedsag, og hine som Skjul, som umentede eller kun halvmente Ytringer; men den som ene holder sig til Bogen, vil neppe istemme denne fornærmende Dom. Læseren træde hen med mig for Hjørnestenen, og lytte til Digterens betydningsfulde Enetale!

Indsvøb dig i dig selv et Øieblik, min Aand,
Og sving dig op til Aanders Rige,
Løst af de trange Selskabs Baand,
Høit over alt det Endelige!
Og, mens dit danske Genfærd fjerner sig,
Og dermed alt, hvad der er dit i Norden,
Forsøg engang, nedskuende paa Jorden,
Til fri Selvstændighed at hæve dig!
Afgør nu med dig selv i denne Time,
Der aldrig turde komme mer igen,
Om du skal blive ved paa dansk at rime,
Som Mørkets eller Lysets Ven?
Om du skal yttre Glæde, hvor du smagter,
Tilfredshed, hvor du finder lutter Feil?
Sædvanlig Høflighed, hvor du foragter,
Og aldrig vise Verden Sandheds Speil?
|A:179| Om, med et Ord, da du kan ikke hæle,
Med dem, som lyve Dyd og Snille stjæle,
Om jeg skal blive ved at gaa igen?

Vi se her en Digter, Musernes og sit Lands Yndling, i den tunge Stund, da Mængdens Klap, som engang behagede ham, er blevet en skurrende Lyd i hans Øre, da Dæmonen, som stundom forførte ham, fremtræder som hans Anklager, da han standser sig selv paa blommede Vei, og spørger ængstlig: hvor leder den hen? Hvilken Læser med Sands, sættes ei her i den alvorligste Stemning, og hvem beder ei dybt bevæget, at det maa undes Digteren for stedse at rive

— — sig løs fra Smigerslendrianen,
For værdigen at digte for sit Land,
At han maa dybt sig ind i Hjertet bore,

Hvad Lysets Guddom i hans Hjerte skrev,
At Digtren kaldet blev, til mer, end til at more,
Sig selv, sin Pige, Pøblen og de Store,
Og at hans hellige, hans høie Kald det blev,
I Smil, og Graad, i Alvor og i Latter,
At sprede Nutids Taage, Døgnets Dunst,
Og vise Jorden Evighedens Datter,
Den Himmelske hvis Skønhed Ingen fatter,
Som Tidens Krands og Mængdens Bifald skatter.

Er alt dette, og hvad hermed staar i Forbindelse, Skrømt, da lider Digterens Forstand endnu mere end hans Hjerte; thi hvem blotter alle sine egne Feil, *for at* revse nogle hos Andre!

Med det Haab at Læsere, som ei blindes af Partiaand, og ei tro, med Ret at kunne bedømme |A:180| Digterens Yttringer i hvert Øieblik efter den Maalestok, personligt Kendskab gav dem, eller lod dem gribe, ville være enige med mig i, at her er dyb Alvor, gaa vi over til den poetiske Troesbekendelse, som her er fremlagt for os. At samle alle de adspredte Yttringer i eet Billede, vilde dels være vanskeligt, dels ei lønne Umagen, da vi kun deraf vilde lære, hvad vi alt vide, at vor Digter sjelden eller aldrig er hel, fast eller enig med sig selv paa nogen Punkt, og det maa derfor være nok at berøre de vigtigste. Efter Horats høre vi ham paastaa:

At flittig Konst til Rigdom af Geni,
Bør ægtevies, i ægte Poesi,
Den ene saa nødvendig, som den anden,
Saa uundværlige, som Konen og som Manden,
Til Kærlighedens Et, til Ægtestanden;
Som Lys og Skygge til et Maleri,
Som Magt og Visdom til et Skaberbliv,
Som Alt, hvad dobbelt, ei kan *tænkes* delt,
Som Dele, der i et fuldkomment Heelt,
Umuligen kan skilles fra hinanden.

Skønt disse Billeder, allerede fordi de ere flere end et, have noget Vaklende og Vrangt hos sig, kan det dog ikke nægtes, at de, især det første, ere skikkede til at vække Begrebet om de Fordringer, Man bør gøre til et Digtværk, der skal erkendes at nærme sig til Fuldenthed. Et andet Spørgsmaal bliver det, hvad Digteren her forstaar ved Udtrykkene: Geni og Konst? Her befinde vi os i en ikke ringe Forlegenhed, thi af Dommen over Tiek og Schlegel, Matthison og Schmidt, blandt hvilke |A:181| han tildømmer hine Geni, disse Konst, se vi ei blot at han ved Ordene stundom forstaar Noget, der baade kan *tænkes*, og være adskilt, men ogsaa at han troer, Geniet kan erkendes i dets Udtalelser, skønt disse ere blottede for al Konst.

Af det følgende:

— — — den store Dommer,
Som var og er, skønt sjelden, og som kommer,
Forkaster Stoffets løse Skramleri,
Saavelsom Formen, der var Intet i,

sees, at han skriver Indholdet paa Geniets og Formen paa Konstens Regning, og opbygges neppe ved den underlige Sammenstilling. Se vi end videre, at han etsteds angiver:

Velklang, Liv og Rigtighed i Sproget

for Konstens ypperste Fordring, da begribe vi end mindre, hvorledes han kan lægge en saadan Vægt paa hvad han kalder Konst, at dens Fraværelse nedsætter Geniets herligste Værk til løst Skramleri. Dog, vi gjorde udentvivl Digteren Uret, dersom vi trode at han lyst havde tænkt sig hvad han forstod ved Konst, og heligennem fastholdt den ene Betydning. Uden derfor at opholde sig længe herved, vil Rec. blot gøre et Par Spørgsmaale: dersom Konst er noget Væsenligt i Poesi, og dog kan være adskilt fra poetisk Geni, hvad er den da? Den maa da vel dog være Eftertankens Datter, men hvad mægter denne at udrette hos Digteren, kan den skabe hans Syner, eller er det maaskee ikke disse, men deres Fremstilling, vi nævne Poesi? Sanker Digteren adspredte Træk, og søger at sammenflikke dem i eet Billede, eller aabenbarer Billedet sig for **A:182**ham uden hans bevidste Medvirkning? Mig tykkes, at Svarene paa disse Spørgsmaale ere saa ligefremme, at det hardtad er ubegribeligt hvorledes herom har kunnet være nogen Tvist, mellem dem som havde nogen Stemme, og det undrer mig at se Mange, hvis Afguder baade Konst og Lessing ere, slet ikke at agte paa hvad denne Herlige saa træffende har sagt i Anledning af det Digterkald, Man tiltroede ham. Hvad Rec. troer om Poesi, er saare enfoldigt; thi han mener at Skjalden er Seer og Digter; Seerevnen kan han ikke nævne Konst, den Evne hvormed han indbilder Synet i sig og derpaa stræber at indbilde det i Andre, er, mener han, den samme Indbildningskraft, som virker i en dobbelt Retning. Hin første Virkning indad, kan neppe kaldes Konst, uden at forvirre Ord og Begreber, thi den er aldeles uvilkaarlig og falder sammen med Synet selv, Virkningen udad kan derimod nævnes saa, fordi Digteren her søger at afpræge det indvortes Billede udenfor sig, saaledes, at det kan optages i en Andens Indre. Her træder han i en Kamp med Sproget og sig selv, hvori rolig Eftertanke mere eller mindre kan tilskrive sig Seieren, som vindes. Kløgtig Orden, Klarhed og Velklang maa Digtet eie, fordi Beskuelsen uden disse ei kan meddeles hel og ren til Nogen, som ei selv er Digter; men ei maa vi glemme, at da de, Intet i sig

selv, kun ere Veien, hvorpaa Beskuelserne vandre fra det ene Menneskebryst til det andet, kunne vi ei heller erkende Noget for poetisk, uden med det Samme at tilstaa, at hine om ikke fuldelig, saa dog i en vis Grad ere tilstede.

I Forbindelse med den overdrevne Pris, Baggesen sætter selv paa det Yderste af Formen, staar |A:183| ogsaa den synderlige Mening, at det kun var Fortidens store Skjalde, det undtes at udtale en mægtig Natur, og at vi maa nøies med at sanke, flikke, og i det Smaa efterligne Naturen, samt at det ei mere nytter at ville fremstille det Underfulde i Tilværelsen og det betydningsfulde Vekselspil mellem hvad vi *kalde* de to Verdener, fordi nemlig Tidsalderens Filosofi har berøvet os Troen paa alt Saadant. Her synes det, som Baggesen har glemt, hvad han kort foran sagde om Digteren, at han ene fandt Borgen for sit Kald i den uimodstaaelige Lyst og Drift

Til Sammenstemning af det Endelige,
Med Evighedens Grundklang i hans Bryst,

i Foragt for Nutidens hensigtsløse, flau Liv, og i Higen efter

— — en Prometheus lig, fra Himmelen at drage
Guddommeligheds Ild til Jorden ned;

thi er Digteren saadan, skal – ja kan – han da vel spørge om, hvad hans Tidsalder troer eller ikke, førend han vover at udtale sit Liv og sine Syner? Det var det Samme, som at paastaa, Præsten skulde ei forkynde Kristi hellige Lære, fordi Mange ei tro den. Ogsaa skulde Baggesen, for ei at gøre Tidsalderen Uret, husket, at saalænge hine gamle Digtere yndes, kan jo Troen ei være forsvundet; men Hovedsagen er nok her, at B. selv har slemme Anstød af Vantro, og det duer da vist nok ikke, at forkynde, hvad Man selv ikke troer. Den første Paastand er ligesaa underlig og hviler paa en Forudsætning, Man ei venter hos en Digter, den nemlig, at hin stærke Gæring ene kan frembringes |A:184| hos den med store Omvæltninger samtidige Digter, ret som om ei alle disse ere samtidige med hver Digter, just fordi han er en saadan. B. nedriver sig da ogsaa selv straks efter, ved at nævne Goethe, og fordre at Nutidens Skjalde skal forene de Gamles Kæmpevælde med fuldendt Konst; ja saa stor er hans Vaklen, at han ender med at henvise Digteren til Religionen, Naturfilosofien og Kooks Verdensomseiling. Herom er vel ikke andet at sige, end at vi genkende Baggesen, at vi ville bede Gud bevare os fra at se Naturfilosofien, saameget Poetisk den end har, sat paa Vers, og at vi ei ret forstaa, hvad B. mener med den ny Verden, som skal opstige af Oceanet, om han ønsker og vil give et poetisk Landkort og en ligedan Statistik over Sydhavsøerne, eller

om han virkelig der har opdaget en ny Verden for Poesien. I sidste Fald, oplade han den for vort Øie, men i første frygter jeg for, at den ny Odysseus vil komme til *allene* at bestaa sin lange Færd. Overalt burde det aldrig glemmes at Digteren fornægter sin Natur og Poesien ham, saasnt han, istedenfor at sige os hvad han *seer*, enten vil begynde at fortælle os hvad Andre have set og hørt, eller fremstille Noget som ei *faldt ham ind*, men som han selv *optænkte*.

Hermed kunde vel være Nok talt om Baggesens poetiske Troesbekendelse, men da han i Fortalen til sine Digtervandring har fremsat en ny, tilligemed et underligt Skriftermal af sine Digtersynder, forbindes vel et Par Ord herom mest passende med Ovenstaaende. Her erklærer B., at næsten Alt, hvad han hidtil digtede, manglede Helhed og Selvstændighed, men at Grunden hertil |A:185| maa søges i hans Digtervandring, ei i hans Digtervæsen, og at han fra nu af vil være hel og fast. Omgivelserne maa bære Skylden for Mangelen paa Helhed, fortsat Studium for hans Vaklen, Vieland for hans uretfærdige Domme og *legemlig* Trang for Bekendtgørelsen, ja for Gentagelsen af de Vers, han erkender at være sig uværdige. Hvad han nys i Gengangeren sagde om Naturens Efterligning i det Smaa, erklæres her for vrangt, og han opstiller nu Poesien som Religions og Kærligheds Aabenbaring i Sprog. Dette er Hovedindholdet af en Fortale, Man ei kan læse uden Bevægelse, ja, tungt at det skal siges om en Baggesen, uden Medlidenhed; thi selv hvor han troer, at have naaet Daglysets høieste og faste Punkt, genkender Man den samme Vaklen, den samme afvekslende Stigen og Synken, som stedse trykkede og delte ham den Underlige, der næsten i hvert sit Øieblik gentager Dioskurernes evige Vekselliv.

Dette var hvad Rec. troer den baggesenske Muses kyndige Elskere helst ønskede her at se omtalt, og han vil nu vende sig til den Del af Digtet, som i Undfangelsen vist ei var Hovedsagen, men som dog, formedelst Digterens medfødte Lyst og overordenlige Gave til vittigt Spil med alle mødende Genstande, ei sielden under Talens Løb har villet tage Enevælden, ligesom det er denne Del Bogen næsten ene skylder saavel Opmærksomheden, som Uvillien den vakte. I faa Ting som angaa Digteren, synes Mængdens Dom at være skævere, end der hvor det gælder om hans Ret til offentlig at gøre litterære Syndere latterlige. Ei at tale om, at de som skrige høiest, sædvanlig ere Bagtalens fortrolige Venner, |A:186| er det ret underligt, at skikkelige Folk, som agte mundtlig Nedrivelse af en Skribent for Samtalens uskyldige Kryderi, dog sielden kunne ret finde sig i den Uforskammenhed at sige den Paagældende det lige i Øinene og saaledes at alle Mennesker *paa eengang* kan høre det. Man kunde snart fristes til at tro, denne Særhed reiste sig deraf, at de ei kunne have den Fornøielse at hviske den skriftlige Ondskab som noget Nyt i hinandens Øren, og stundom lade det være uafgjort, hvor den havde hjemme. Dog, Synderligheden reise sig hvoraf den

vil, tykkes dog Rec., ei, at noget Afbevisende lader sig indvende med Følgende. Indskrænking og Misdannelse ere, som saadanne, ei tilregnelige, og bør ei fremstilles til Latter, saalænge de bevæge sig indenfor deres nødvendige Kreds; men saasnart de træde ud af denne, og udgive sig for deres Modsatte, da kan dette kun tilgives dem, forsaavidt de derved forøge Summen af komiske Genstande, og de burde derfor takke Digteren, som ved at opfatte dem i deres komiske Stilling, forsoner deres Brøde. At nu Skribenten, der skiller sig stymperagtig ved et, hvilketsomhelst, Arbeide, netop alleregenligst befinder sig i dette Tilfælde er dog vel unægteligt. Dog, selv de som indrømme dette, kunne maaskee tro sig beføiede til at harmes, naar Digteren enten griber en iøvrigt agtværdig Mand fra hans latterlige Side, eller tager Noget som latterligt, der egenlig ei er det. Det Første kan vi ei fordømme, uden at dømme os selv; thi vi le jo selv uvilkaarlig, hvor vi se det Latterlige, og med det Andet bør vi ei heller være alt for strænge, men betænke, at det vel og er hændet os, at vi engang kom saa i Latter, at |A:187|vi ei straks kunde holde op, skønt intet Latterligt mer var tilstede. Kun naar vi se, at Digteren har let med Villie over noget Ærværdigt, naar han paalyver Nogen en Latterlighed, og naar han vil vi skal le ad ingen Ting, da have vi Ret til at vredes.

Vi træffe i Gengangeren, om jeg ei tager Feil, Eksempler af alle disse Slags. Saaledes bør vist Ingen krympe sig ved at læse Kritikens Historie, eller Vurderingen af Hr. Professor Rahbeks Venneros, hvorom det blandt Andet saare træffende heder:

Han bruger hele Verden til min Ros,
Tidsalderen, sig selv, adskillige Personer
Af Stand, endogsaa Grever og Baroner,
Fremtidens Dom og døde Mænd og Koner,
Og at den maa dessikkrere ham tro's,
Han bruger mig til Ros for hele Verden,
Saa, medens Krandsen om min Tinding sno's,
Den sno's om alle Tindinger tillige,
Der have Noget i mit Fødeland at sige,
Og naar Man ser sig til, trods alle Bræk og Brud
I det forkerte Døgn, Guldaldren kommer ud,
I den guddommeligste Tegning,
Som Facit af den hele Regning.

Naar B. derimod spotter med Venskabet mellem Rahbek og sig, og deres personlige Forhold, da harmes vi med Rette, ikke allene, fordi det Latterlige her er aabenbar indtvunget, men ogsaa og vel især, fordi han her røber en Ringeagt for sig selv og Noget af det Helligste, Mennesket har paa Jor|A:188|den, som oprører os. Ei stort bedre er det med hans Forsøg paa at gøre Pastor v. Gehren latterlig,

ved at sige om ham, at han vogtede den kalvinske Kirkes Faar, men dette kunne vi dog anse for en blot Genlyd af den gamle Vise, som var ny i hans unge Dage.

Et Eksempel paa, hvorledes Digteren stundom forgæves vil narre os til at le, er hvor han vil gøre det befriede Israel latterligt, ved at kalde det:

Det lange Jødedigt, som Ingen læser,

hvilket jo er det Samme, som om Man kaldte Parthenais:

Det lange Alpedigt, som Ingen læser;

thi at et godt Digt gerne en Tidlang kan henligge ulæst, veed Man, og at det er langt, skader ei, naar det kun ikke er for langt, hvilket imidlertid nok turde være Tilfældet med begge de nævnte Arbeider.

Blandt de ikke faa Pudserligheder i det Enkelte, fortjene, mener jeg, især tvende at anmærkes. Den ene findes i Indledningen, hvor B. ytrer sin Harme over den Udlæggelse Man har tilladt sig af adskillige Steder i hans Rimbreve, og nu, i et temmelig kritisk Tilfælde, vil godtgøre sin Uskyldighed ved om København

— — — — — Den største
Blandt alle Sladderhanke i vort Nord,

som han ret med Føie kalder den, at anmærke:

Den Sladder Tingen selv har ventelig opspundet,
Og siden bildt sig ind i mine Ord
Et *Ekko* af sin Løgn at have fundet.

Den anden store Pudserlighed er, at B. lader som han troer, at ingen Sprogplanet kan bære mer |A:189 end i det høieste tre Digtere ad Gangen, hvilket jeg mener bedst lader sig betragte som et oplysende Modstykke til Optællingen af de tolv Poeter i København.

Om Tillægget er ei Meget at sige. B. har i Slutningen af det foregaaende Digt tydelig nok angivet sit Øiemed med Fremstillingen af Odysseus's Hevn, spaadomsvis at forkynde hvad ske skulde, naar han og Telemak begyndte at slaa omkring i Kaalhaven under Parnas, og vi kunne altsaa ei her vente nogen egenlig Oversættelse af hin gamle Sang. De seksbenede Klepperter springe iøvrigt saa tungt, at Bulderet gør ondt i Øret og de gebærde sig tilmed stundom saa underlig, at Man af Alt straks mærker, de ei ere lagte til paa dansk Grund, ligesom den hele Færd synes lidt fremmed. Visen om Ro og Rap klinger ret artig med Tip og med Top og med Tap, men om den staar i nogen Forbindelse med det Foregaaende, er vel ingen Undersøgelse værd. Den er ellers lidt i Slægt med Kæmpevisen om

Hr. Jon.

G.